
ТОЛКОВА Т.М.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
англійської мови,
Кам'янець-Подільський
національний університет
імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА МАГІСТЕРСЬКИМИ ПРОГРАМАМИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості сучасної підготовки педагогічних працівників за магістерськими програмами. Проаналізовано зміст фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки.

Ключові слова: вища освіта, магістр, підготовка педагогічних працівників.

В статье рассмотрены особенности современной подготовки педагогических работников по магистерским программам. Проанализировано содержание фундаментальной, психолого-педагогической, методической, информационно-технологической, практической и социально-гуманитарной подготовки.

Ключевые слова: высшее образование, магистр, подготовка педагогических работников.

In the article considers the features of modern preparation of teachers for the Master's program. The content of fundamental, psychological, educational, technical, and information technology, practical, social and humanitarian preparation have been analyzed.

Key words: higher education, Master's degree, preparation of teachers.

Вища освіта України покликана забезпечити фундаментальну, загальнокультурну і практичну підготовку фахівців, які визначатимуть темпи й рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу. Одним із її головних завдань виступає формування інтелектуального потенціалу нації, всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства.

Проблеми професійної підготовки педагогічних працівників за магістерськими програмами в Україні висвітлюються у сучасних наукових джерелах В. Андрущенка, В. Береки, В. Кременя, Н. Нічкало, В. Поліщук та ін.

Вихідними концептуальними положеннями, які визначають зміст та організацію освіти в Україні, є Закони України «Про освіту» (1991 р.) [4], «Про вищу освіту» (2002 р.) [3], Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1993 р.) [2], Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.) [5], основні міжнародні документи ЮНЕСКО з питань освіти й інші нормативні документи, у яких розкрито принципи побудови педагогічної освіти, становлення професійної підготовки, її гуманістичної спрямованості, демократизму, безперервності, варіативності й інноваційності.

Серед особливостей функціонування системи вищої освіти на сучасному етапі виокремлюють: перехід до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців; всебічне забезпечення процесів підвищення освітнього та культурного рівня суспільства; інтеграцію в міжнародне науково-освітнє співтовариство. Відповідно, основними шляхами покращення функціонування системи вищої освіти є: визначення перспективної потреби держави у високоосвічених педагогічних кадрах; розробка кваліфікаційних характеристик магістрів з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду; розширення практики обміну педагогічними працівниками з провідними зарубіжними вищими на-

вчальними закладами; забезпечення міжнародного визнання дипломів, зокрема магістерських; створення мережі педагогічної освіти, яка б задовольняла потреби суспільства в педагогах різних спеціальностей і кваліфікаційних рівнів, здатних виконувати основну соціальну функцію – формувати цілісну і всебічно розвинену особистість; ґрунтовне переосмислення змісту, форм і методів підготовки педагогічних працівників усіх ланок освітньої галузі; забезпечення неперервної освіти педагогічних працівників, підвищення їх професіоналізму, освітнього й загальнокультурного рівня.

Сьогодні підготовка магістрів педагогічної освіти здійснюється у педагогічних та класичних університетах, академіях й інших вищих навчальних закладах за умови виконання ними вимог стандартів вищої освіти та включає фундаментальну, психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-технологічну, практичну й соціально-гуманітарну складові. До складу класичних університетів можуть входити педагогічні інститути [1].

Зміст фундаментальної підготовки зумовлює вивчення теоретичних основ спеціальності. До неї ставляться підвищені вимоги у якості забезпечення рівня теоретичної підготовки педагога в університетах і зумовлюються інноваційними науковими досягненнями. Зміст даної підготовки з першої спеціальності напряму «Освіта» («Українська мова і література», «Мова і література (із зазначенням мови)», «Історія», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Математика», «Біологія», «Географія», «Фізика», «Хімія», «Інформатика», «Фізичне виховання», «Професійна освіта») повинен співпадати зі змістом й обсягом такої підготовки з відповідних спеціальностей інших напрямів підготовки, що забезпечує рівні академічні права осіб, які здійснили таку підготовку. Фундаментальна підготовка з іншої спеціальності формується з урахуванням специфіки поєднання спеціаль-

ностей і повинна бути достатньою для здобуття кваліфікації вчителя. Вона здійснюється шляхом упровадження інтегрованих дисциплін у навчальний процес, що допомагають підвищити якість освіти, сформувати міцні між-предметні зв'язки.

Особливості психолого-педагогічної підготовки зумовлюють вивчення традиційних навчальних дисциплін (теорії виховання, дидактики, історії педагогіки, загальної психології, педагогічної та вікової психології, основ педагогічної майстерності, порівняльної педагогіки) та інших навчальних предметів, які відзначаються з урахуванням особливостей спеціальностей.

Методична підготовка здійснюється за допомогою вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, проходження педагогічних практик. Вона виконує функцію базового компоненту змісту педагогічної підготовки. Її сутність полягає в оволодінні майбутніми педагогами елементами професійного навчання: технологією педагогічної діяльності, технологією навчання й виховання.

Інформаційно-технологічна підготовка має на меті засвоєння основ інформатики, сучасних інформаційних технологій та методик їх використання у навчальному процесі та здійснюється упродовж усього періоду навчання.

Практична підготовка полягає у проходженні педагогічних практик. Термін, форма та тривалість проведення педагогічної практики визначаються галузевими стандартами вищої педагогічної освіти.

Соціально-гуманітарна підготовка спрямована на поглиблення та професіоналізацію мовної, психологічної, педагогічної складових.

Безперервний процес підвищення якості вищої освіти, посилення її конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг зумовлює відповідне удосконалення організації процесу навчання у магістратурі вищої школи й передбачає:

- перехід на кредитно-модульну систему навчання;
- застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання;
- посилення ролі самостійної роботи магістрів;
- використання електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм;
- модернізацію навчальних лабораторій та технічних засобів навчання;
- проведення моніторингу якості освіти з допомогою сучасних систем контролю якості знань.

У структурі сучасної української вищої освіти магістр є проміжним ступенем між бакалавром або спеціалістом і кандидатом наук. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності [3].

Головною метою сучасної магістратури у вищих навчальних закладах України є підготовка висококваліфікованих фахівців з вищою науково-педагогічною освітою і практичним спрямуванням діяльності для закладів освіти, що забезпечують середню і вищу професійну освіту, наукових організацій, органів державного управління тощо.

Підготовка магістрів в Україні здійснюється відповідно до «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» (1998 р.), за відповідними спеціальностями враховуючи «Перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фа-

хівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» (2010 р.), у кількості, визначеній держзамовленням або за кошти юридичних та фізичних осіб. Підготовка магістрів у системі вищої освіти спрямовується на створення комфортних умов для творчого та активного розвитку особистості й ефективне засвоєння необхідного рівня знань, умінь та навичок.

Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» (1993 р.) навчальний процес здійснюється у формах навчальних занять, виконання індивідуальних завдань, самостійної роботи, практичної підготовки, контрольних заходів. Магістерська підготовка характеризується такими особливостями: навчання здійснюється за індивідуальним навчальним планом; навчальний час, що відводиться для самостійної роботи, повинен становити не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу часу, визначеного програмою підготовки магістра.

Під час навчання у магістратурі поглиблюється професійна підготовка майбутніх фахівців, що зорієнтована на науково-дослідну і самостійну діяльність з метою формування інтелектуальної еліти країни. Магістерська підготовка є більш індивідуалізованою та глибшою у порівнянні з бакалаврською. У її основі покладено не лише поглиблення раніше засвоєних знань, але й можливість здійснити індивідуальну наукову та освітню підготовку, упродовж яких розкриваються когнітивні, креативні, інтелектуальні здібності магістрів [6, с. 129].

Підготовка магістрів проводиться за денною або заочною формами навчання. Термін навчання у магістратурі складає 1 рік на основі вищої спеціальної освіти та 2 роки на основі вищої базової освіти.

Освітньо-професійна складова магістерської програми спрямована на засвоєння майбутніми педагогами чотирьох циклів дисциплін:

- циклу соціально-гуманітарних дисциплін;
- циклу фундаментальних дисциплін;
- циклу спеціальних дисциплін;
- циклу психолого-педагогічних дисциплін [6, с. 129].

Цикл соціально-гуманітарних дисциплін: філософія, іноземна мова та українська мова є єдиним для усіх спеціальностей (спеціалізацій) магістратури.

Освітньо-професійною програмою підготовки магістрів педагогічної освіти передбачається проведення двох практик: дослідницької (з метою збору матеріалу для магістерської роботи) і педагогічної (для проведення магістрами пробних лекційних, практичних і лабораторних занять). Педагогічна практика може бути організована паралельно з навчальними заняттями або в спеціально відведений для неї час. Дослідницька практика організовується на завершальному етапі навчання.

Апогеем навчання у магістратурі є захист магістерської роботи, а також складання державних випускних іспитів. Державні іспити та захист магістерської роботи приймаються Державною атестаційною комісією, склад якої визначається вченою радою вищого навчального закладу освіти. Особи, що завершили навчання за освітньо-професійною програмою вищої педагогічної освіти, отримують диплом про вищу освіту встановленого зразка з присудженням академічного ступеня магістра. Випускнику магістратури видається також додаток до диплома, який включає екзаменаційні та залікові оцінки з вивчених дисциплін, результати складених державних іспитів, оцінку за захист магістерської роботи із зазначенням її теми.

Основними формами навчальної роботи студентів у магістратурі є: оглядові та проблемні лекції, індивідуальні навчальні заняття, науково-навчальні семінари, практичні заняття, самостійна робота, у тому числі про-

ведення досліджень за затвердженою темою і підготовка кваліфікаційної роботи магістра. Виконання кваліфікаційної роботи є заключним етапом магістерської підготовки і має на меті:

- систематизацію, узагальнення і поглиблення теоретичних та практичних знань за відповідним напрямом вищої освіти та формування навичок застосування цих знань під час вирішення конкретних наукових та педагогічних завдань;
- формування здатності до самостійної науково-дослідної роботи та засвоєння методів наукового дослідження;
- набуття досвіду аналізу результатів дослідження, формулювання нових висновків і положень та їх прилюдного захисту.

Науково-дослідна робота магістрів має неабиякий вплив на підготовленість до майбутньої творчої, інноваційної педагогічної діяльності. Орієнтовною тематикою магістерських робіт постають актуальні проблеми педагогіки та психології здійснення навчально-виховного процесу у вищій школі: впровадження сучасних освітніх технологій, формування професійної компетентності викладача вищої школи, підвищення ефективності навчальної діяльності студентів, покращення підготовки майбутніх фахівців тощо. На всіх етапах написання магістерської роботи кафедрою забезпечена система індивідуальних консультацій з керівником, допомога в організації і проведенні наукового дослідження. Магістри періодично звітують про хід виконання наукової роботи на засіданнях кафедри, різноманітних науково-практичних конференціях. Це дозволяє сформувати певний досвід і психологічну готовність до публічного захисту магістерської роботи.

Упродовж магістерської підготовки передбачено засвоєння дисциплін, які висвітлюють актуальні питання підготовки високоефективного педагога закладу освіти: педагогіка вищої школи,

педагогічна майстерність викладача, педагогічні технології, історія освіти, методологія наукових досліджень. Навчальні програми з навчальних дисциплін структуровані за модульним принципом, де модулі виступають завершеною частиною навчального матеріалу.

Чільне місце у системі підготовки магістрів педагогічної освіти відводиться навчальній діяльності магістрів за допомогою лекційних, семінарських та практичних занять. Широко застосовується мікрОВикладання, різноманітні тренінги, форми групового навчання тощо.

Всебічне формування умінь та навичок педагогічної діяльності здійснюється упродовж практичних занять, а також під час проходження активної практики магістрами у вищих навчальних закладах. Практика магістрів відбувається на базі провідних кафедр вищих навчальних закладів. До роботи з магістрами залучаються високоосвічені, креативні викладачі, які мають досвід інноваційної, творчої діяльності, володіють відповідною методичною базою, є провідними науковцями у відповідній сфері. Упродовж практики магістри демонструють засвоєнні знання, вміння та навички педагогічної майстерності, методики викладання і перевіряють результати своєї науково-дослідної роботи, впроваджуючи їх у навчально-виховний процес.

Значне місце у системі підготовки магістрів педагогічної освіти належить самостійній роботі. Методичне забезпечення самостійної роботи здійснюється за допомогою фондів бібліотеки університету, методичного кабінету кафедри, новітніх розробок та рекомендацій провідних викладачів. За допомогою різноманітних видів самостійної роботи (виконання творчих завдань, розробки проектів робочих програм, аналізу науково-методичної літератури, нормативних і законодавчих документів) здійснюється ефективна підготовка магістрів до подаль-

шого самовдосконалення і саморозвитку та формуються передумови для реалізації сучасної освітньої тенденції – «освіти упродовж усього життя».

Магістратура, будучи одним із важливих рівнів сучасної системи вищої освіти, спрямовується на підготовку високопрофесійних кадрів, сприяє удосконаленню професійної підготовки майбутнього педагога. Адже фахівець, що завершив навчання у магістратурі, оволодіває ґрунтовними знаннями з педагогіки, вміннями ефективного здійснення навчально-виховного процесу у закладах освіти, навичками науково-дослідної роботи, набуває досвіду застосування новітніх інформаційних технологій, технічних засобів навчання.

Аналіз теоретичних джерел дає можливість виокремити такі основні особливості магістерської підготовки в Україні. Однією із головних ознак магістерської підготовки є більш глибока орієнтація на фундаментальні та професійні знання, зосередженість на розвитку навичок самостійного виконання наукових досліджень, прийняття обґрунтованих професійних рішень і здобуття ґрунтовних знань із навчальних предметів. Магістерська підготовка нерідко вимагає переходу до застосування активних форм навчання, що сприяє творчому розвитку особистості та зумовлює застосування нових підходів до розв'язання педагогічних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / [Степко М. Ф., Болюбаши Я. Я., Шинкарук В. Д. та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 384 с.
2. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)». – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». – Режим доступу до Закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>
4. Закон України «Про освіту». – Режим доступу до Закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>
5. Національна доктрина розвитку освіти // Книга методиста: довідково-метод. видання / [упоряд. Литвиненко Г. М., Вернидуб О. М.]. – Х.: Торсінг плюс, 2006. – С. 8-21.
6. Осадчий В. В. Місце магістратури у системі підготовки педагога вищої школи / В. В. Осадчий // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ, 2008. – Вип. 124. – С. 125-133.